KLUCZ ODPOWIEDZI · DLA NAUCZYCIELA

Sprawdzian z „Chłopów”

Grupa A

1. (1 pkt) **A**

2. (2 pkt) Przykładowa odpowiedź: Jagna i Jasio idą w złotych zorzach wśród dojrzałych zbóż, w milczeniu, śpiewając pieśń, o której nie wiedzą; narrator opisuje ich przeżycie jak mszę — „dusze im klęczały w zachwyceniu”, słychać dzwony na Anioł Pański. To uczucie czyste, niemal mistyczne, zupełnie inne niż zmysłowa namiętność z Antkiem czy związek z wójtem. Brutalnie przerywa je organiścina, która zabiera syna i rzuca w Jagnę kamieniem.
Punktacja: Środki: słownictwo sakralne (msza, nabożeństwo, podniesienie, niebo w duszach), zachód słońca, dzwony na Anioł Pański, bezsłowna pieśń (1 pkt); różnica: uczucie niezmysłowe, czyste, niemal mistyczne, w przeciwieństwie do namiętności z Antkiem czy wyrachowania wójta; zakończone brutalnie przez organiścinę i kamień (1 pkt).

3. (3 pkt) Przykładowa odpowiedź: Przyroda w „Chłopach” pełni funkcję strukturalną: cztery tomy noszą nazwy pór roku („Jesień”, „Zima”, „Wiosna”, „Lato”), a rytm natury wyznacza rytm prac polowych, obrzędów i świąt. Pełni też funkcję psychologiczną – opisy współbrzmią z nastrojami bohaterów: jesienne słoty i mroki towarzyszą narastającemu konfliktowi w rodzinie Borynów, a zimowe zamiecie i mrozy – samotności i wewnętrznej burzy Antka. Wreszcie funkcję gatunkową: rozbudowane personifikacje i porównania, jak zima, która „jako ten zwierz srogi i głodny” czai się nad światem, przypominają porównania homeryckie typowe dla epopei. Przyroda nie jest więc tylko tłem, lecz aktywnym uczestnikiem życia wsi, podkreślającym cykliczność ludzkiego losu.
Punktacja: (1 pkt) Wskaż funkcję opisów przyrody w kompozycji powieści (podział na tomy według pór roku). (1 pkt) Podaj przykłady, jak natura odzwierciedla stany emocjonalne bohaterów lub zdarzenia. (1 pkt) Odwołaj się do cech epopei widocznych w opisach natury; notatka 80–120 słów.

4. (2 pkt) Przykładowa odpowiedź: Organista mówi jak kaznodzieja: porównuje wieś do domu, który runie, jeśli pozwoli się jednemu wyjmować belki, straszy losem Sodomy i Gomory i cytuje Pismo, że zgorszoną rękę trzeba odciąć. Jagnę nazywa gorszą od zarazy. Pod pozorem troski o wieś przemawia jednak prywatny interes — organiścina chce odsunąć Jagnę od syna. Retoryka moralna służy więc do usprawiedliwienia zbiorowej przemocy wobec jednej osoby.
Punktacja: Wskazanie środków perswazji: porównanie wsi do domu, grożenie karą boską (Sodoma i Gomora), cytat z Pisma o odcięciu ręki i wyłupieniu oka, przedstawienie Jagny jako zarazy gorszej od moru (1 pkt); ocena: wywód ukrywa prywatne motywy organistów (ochrona Jasia) i przerzuca winę zbiorową na jedną osobę — kozioł ofiarny; kaznodziejska retoryka służy linczowi (1 pkt).

5. (3 pkt) Przykładowa odpowiedź: Powieść zaczyna się od pożegnania Agaty z księdzem: stara idzie na zimę na żebry, bo krewni Kłębowie nie mają już dla niej roboty. Jej los spina cały rok powieściowy — na przednówku, w „Wiośnie”, wraca z groszem uzbieranym na pochówek i prosi Kłębów o kąt, a w „Lecie” umiera u nich na łóżku, w czepcu i nowych trzewikach, szczęśliwa, że „na sielną gospodynię patrzy”. Ta rama pokazuje położenie najbiedniejszych: człowiek bez ziemi jest na wsi nikim, a jedynym marzeniem Agaty jest umrzeć jak gospodyni. Spełnienie tego marzenia jest zarazem wzruszające i gorzkie.
Punktacja: Rama: powieść otwiera odejście Agaty na żebry (koniec września), a jej śmierć następuje w „Lecie”, pod koniec cyklu rocznego (1 pkt); los biedoty wiejskiej: wysługuje się krewnym latem, zimą idzie „po proszonym”, zbiera grosz na pochówek, marzy, by umrzeć „po gospodarsku” (1 pkt); znaczenie: spełnienie skromnego marzenia jako gorzka ironia/wzruszający finał; pokazanie hierarchii wsi, w której godność daje posiadanie (łóżko, pierzyna, gospodarski pochówek) (1 pkt).

6. (4 pkt) Przykładowa odpowiedź: Hanka i Jagna reprezentują dwa przeciwstawne wzorce kobiecości. Hanka to typ kobiety pracującej, poświęcającej się rodzinie, zaradnej w biedzie (przędzie, chodzi po drewno, targuje się z Żydami). Jagna to kobieta-natura, piękna, zmysłowa, wrażliwa na sztukę (wzrusza się opowieściami Rocha, wystrzyga cudowne ozdoby), ale nieprzystosowana do ciężkiego życia chłopskiego. Wspólnota nagradza Hankę (odzyskuje szacunek wsi i dom Borynów), a Jagnę karze (zostaje publicznie wygnana). Porównanie ukazuje bezwzględność wiejskiego systemu wartości, w którym użyteczność i podporządkowanie normom liczą się bardziej niż indywidualna wrażliwość.
Punktacja: (1 pkt) Scharakteryzuj stosunek obu kobiet do pracy, rodziny i wspólnoty. (2 pkt) Wskaż, która z nich lepiej wpisuje się w wiejski system wartości i dlaczego. (3 pkt) Odwołaj się do konkretnych scen z powieści. (4 pkt) 120-160 słów

Grupa B

1. (1 pkt) **B**

2. (2 pkt) Przykładowa odpowiedź: Jagustynka szydzi, że krewni kochają Agatę tylko wtedy, gdy wraca z żebrów z cukrem, herbatą i groszem — wtedy każą jej spać pod pierzyną. Jesienią, gdy nie ma już z niej pożytku, „la niej miejsca nie ma w sieni ani we chliwie". Pokazuje to, że na wsi wartość człowieka mierzy się pożytkiem i majątkiem, a starych i biednych traktuje się bezwzględnie. Jagustynka, choć zjadliwa, trafnie odsłania tę prawdę.
Punktacja: Wyjaśnienie: krewni cenią Agatę tylko wtedy, gdy przynosi zyski — gdy ma grosz, są czuli; jesienią nie ma dla niej miejsca nawet w sieni (1 pkt); wniosek: bezwzględność i interesowność stosunków rodzinnych na wsi, w której o wartości człowieka decyduje to, co posiada lub zarobi; Jagustynka jako cyniczny, ale trafny komentator (1 pkt).

3. (3 pkt) Przykładowa odpowiedź: Gdy mąż Tereski wraca z wojska i dowiaduje się o jej romansie z Mateuszem, wieś przewiduje dla niej najgorsze, a Mateusz jedynie się wykręca i myśli o ożenku z Jagną. Jagustynka wybucha: mężczyzna może używać, ile chce, i nikt mu słowa nie powie, a kobietę się bije; jeśli już ktoś ma odpowiadać, to oboje, bo grzeszyli razem. Kłębowa odpowiada, że „tak już postanowione od wiek wieka". Ta sama niesprawiedliwość dotyka Jagny: wypędzona zostaje ona, a nie wójt, o którym wieś gadała, że „stracił na Jagusię" pieniądze z kasy gminnej, czy mężczyźni, z którymi się wiązała.

4. (2 pkt) Przykładowa odpowiedź: Mateusz naprawdę lubi Jagnę — chwali ją, oburza się na plotki, a potem — obok Dominikowej i Jędrzycha — broni jej przed gromadą. Decyzję o ślubie podejmuje jednak po rachunku: gdy Antek mówi mu, że Jagna ma nadal zapis gruntu po Macieju, zaczyna liczyć, ile musiałby spłacić Szymka i Jędrzycha, by samemu gospodarzyć na dwudziestu morgach. Jej przeszłość zbywa słowami „Co było, to nie jest". Łączy więc uczucie z chłopską kalkulacją.
Punktacja: Motyw materialny: dowiaduje się od Antka, że zapis ziemi po Macieju pozostaje przy Jagnie (nie odpisała się u rejenta), liczy spłaty dla Jędrzycha i Szymka, by samemu gospodarzyć „na całych dwudziestu morgach" (1 pkt); motyw uczuciowy i pobłażliwość: chwali ją, broni przed plotkami, bagatelizuje jej przeszłość („Co było, to nie jest"), a później staje w jej obronie, gdy gromada wdziera się do chałupy Dominikowej (1 pkt).

5. (3 pkt) Przykładowa odpowiedź: W karczmie Antek z trudem powstrzymuje się, by nie bić rozwrzeszczanych ludzi, ale mówi, że trzyma z gromadą. Rano idzie kosić żyto pod las; kiedy wiatr przynosi krzyk ze wsi, rzuca kosę, chce biec, lecz przywiera do ziemi „jakby się jej czepił". Przeważa w nim „surowy, prawieczny głos" ziemi i wspólnoty: trzeba orać, siać i zbierać, a to, co przeszkadza, wyplenić jak chwast. Antek, który wcześniej był buntownikiem i kochankiem Jagny, staje się gospodarzem podporządkowanym prawu gromady — ziemia okazuje się silniejsza niż namiętność, choć za cenę bierności wobec krzywdy.
Punktacja: Opis walki: w karczmie ma ochotę bić krzyczących, ale deklaruje posłuszeństwo gromadzie; w polu kosi żyto, słyszy krzyk, chce biec na ratunek, czepia się ziemi (1 pkt); co przeważa: „prawieczny głos" ziemi i gromady — porządek pracy i wspólnoty ponad uczuciem do Jagny (1 pkt); interpretacja: Antek staje się gospodarzem, który przyjmuje prawo zbiorowości; ziemia jako siła silniejsza od namiętności; ocena moralna (bierność wobec krzywdy) (1 pkt).

6. (4 pkt) Przykładowa odpowiedź: Ziemia w „Chłopach" jest najwyższą wartością – wyznacza hierarchię (Boryna jest pierwszy, bo ma najwięcej morgów), decyduje o małżeństwach (Boryna zapisuje 6 morgów Jagnie jako warunek ślubu), powoduje konflikty (Antek walczy z ojcem o grunt). W kontekście popańszczyźnianym ziemia jest symbolem wolności i godności – chłopi, którzy niedawno ją uzyskali, bronią jej z desperacją (bitwa o las). Brak ziemi oznacza wykluczenie społeczne – komornicy żyją z wyrobku, a starzy, którzy oddali grunt dzieciom (Jagustynka, Bylica), kończą w nędzy. Słowa Dominikowej: „Człowiek przez gruntu to jak bez nóg" streszczają tę filozofię. Najpełniej wyraża to śmierć Boryny: ciężko ranny gospodarz wychodzi nocą na pole i obsiewa je garściami ziemi, oddając swój żywot „praojcowym rolom".
Punktacja: (1 pkt) Wykaż, jak posiadanie ziemi determinuje pozycję społeczną, relacje rodzinne i decyzje bohaterów. (2 pkt) Podaj co najmniej trzy przykłady z fabuły. (3 pkt) Odnieś się do kontekstu historycznego (uwłaszczenie, stosunki popańszczyźniane). (4 pkt) 100-140 słów

Skala ocen (orientacyjna, 15 pkt w każdej grupie)

bardzo dobry (5)	14–15 pkt
dobry (4)	12–13 pkt
dostateczny (3)	8–11 pkt
dopuszczający (2)	5–7 pkt
niedostateczny (1)	0–4 pkt

Progi: 90%, 75%, 50%, 30%. Progi w Twojej szkole mogą być inne. W zadaniach otwartych uznaj każdą odpowiedź poprawną merytorycznie, także sformułowaną inaczej niż przykład.

Ten sprawdzian online, z wyjaśnieniem każdej odpowiedzi: **matury-online.pl/sprawdzian/polski/chlopi**. Nauczyciele i korepetytorzy ułożą własną kartę z banku ponad 20 tys. zadań: **matury-online.pl/dla-korepetytorow**.